

LANGE TERMIJN RECIDIVE VAN DADERS VAN SEKSUELE DELICTEN

*Paul Nieuwbeerta, Arjan Blokland en Catrien Bijleveld **

Onderzoek naar seksuele delicten neemt een enigszins aparte plaats in binnen de criminologie. Uit veel onderzoek blijkt namelijk dat daders van seksuele delicten ‘anders’ zijn dan daders van andere delicten. Ook binnen de groep zedendaders¹ zijn grote verschillen zichtbaar in termen van *drive*, intrapersoonlijke problematiek, recidiverisico, enzovoort. Daarnaast is de publieke verontwaardiging rondom zedendelicten doorgaans groot, vooral wanneer het slachtoffer een kind is. Recentelijk deed de verschijning van een onderzoek naar pedoseksuele tbs-ers nog flink wat stof opwaaien en naar aanleiding van de hoge recidivecijfers voor deze groep (De Vogel en De Ruiter, 2003) viel in de Tweede Kamer vrijwel meteen de term castratie.

Over seksuele delinquenten die in de tbs behandeld zijn, is relatief veel bekend. Waar De Vogel en De Ruiter rapporteerden over de (mogelijk selecte) groep tbs-ers die in de Van der Hoeven Kliniek behandeld werden, liet eerder onderzoek van Leuw (1999), dat over alle uitstroomcohorten rapporteerde, zien hoe de pedoseksuele recidive in de loop der jaren gestaag is afgenomen, van twee procent voor het uitstroomcohort 1979-1983 (29 personen) naar één procent voor het uitstroomcohort 1984-1988 (negen personen) tot twee personen voor het uitstroomcohort 1989-1993 (afgerond op nul procent). Tegelijkertijd is bekend dat relatief steeds minder personen uit de tbs worden ontslagen en dat bijvoorbeeld op de *longstay* afdeling op de tbs-inrichting Veldzicht relatief veel pedoseksuele daders verblijven. De recidive naar een algemeen ‘tbs-waardig’ ernstig geweldsdelict bedroeg voor het meest recente door Leuw onderzochte cohort overigens zeventien procent. De overlevingscurven van zowel het onderzoek van Leuw als dat van De Vogel en De Ruiter laten zien dat ook na een zeer lange periode nog seksuele geweldsrecidive voorkomt.

Terwijl dus voor Nederland relatief veel bekend is (en ook over een lange periode) over deze speciale (tbs-)groep van daders van vaak ernstige geweldsdelicten, is over meer ‘reguliere’ zedendaders in ons land vrijwel niets bekend (zie echter Hendriks e.a., 2002). Uit buitenlands onderzoek naar zedendelinquenten is bijvoorbeeld bekend dat de groep plegers van seksuele delicten zeer heterogeen is (zie o.m. Knight en Prentky, 1990; Fisher en Mair, 1998). Die heterogeniteit heeft betrekking op het type delict dat gepleegd wordt (bijvoorbeeld *hands on* versus *hands off*), het type slachtoffer, maar ook de *drive* om zedendelicten te plegen en recidive naar een zedendelict. Soothill e.a. (2000) lieten zien hoe voor zedendelinquenten de voorspelling van algemene en specifieke recidive via verschillende mechanismen loopt: waar algemene recidive voorspeld werd door welbekende criminogene

* Wij danken het Ministerie van Justitie (met name de toenmalige directie Preventie, Jeugd & Sancties) voor financiële ondersteuning van de dataverzameling voor dit project.

¹ Wij gebruiken voor de leesbaarheid vaak ‘zeden’ en ‘zedendaders’, en niet het nauwkeuriger ‘daders van seksuele delicten’. Zie ook de inleiding van dit themanummer.

factoren als startleeftijd en gewelddadigheid, golden voor zedenrecidive andere predictoren. Hanson en Bussière (1998) lieten zien hoe *sexual deviance* en vroeg beginnen met zedendelicten consistente predictoren van zedenrecidive zijn. Uit internationaal onderzoek blijkt ook dat voor een goede vaststelling van recidive een lange recidivetermijn genomen moet worden (zie o.a. Sothill e.a., 2000; Prentky e.a., 1997; Hanson en Bussière, 1998): ook na lange *exposure*, zonder (geregistreerde) zedendelicten, recidiveert toch een niet te verwaarlozen groep (Prentky e.a., 1997; Dwyer en Finstad, 2003).

Uit internationaal onderzoek blijkt verder dat van zedendelinquenten incestplegers relatief het laagste risico op recidive hebben en dat het risico het hoogst is voor (volwassen) kindmisbruikers. Na een *exposure*-tijd van 25 jaar klimt het risico voor deze laatste groep bijvoorbeeld naar 52 procent, zo bleek uit de meta-analyse van Hanson en Bussière (1998). Voor verkrachters ligt het percentage op 23 procent. Voor alle seksuele geweldsdelicten ligt het recidivepercentage bij een follow-up periode van ongeveer 5 jaar gemiddeld op 13 procent. Zie voor deze cijfers Hanson en Bussière (1998). Bij dit alles dient aangetekend te worden dat seksuele geweldsdelicten ernstig ondergerapporteerd worden. Schattingen lopen uiteen van 50-90 procent (Gise en Paddison, 1988) tot 64-96 procent (Lisak en Miller, 2002).

In dit artikel onderzoeken wij de algemene en seksuele (gewelds)recidive van een groep daders die gemeenschappelijk hebben dat zij in 1977 voor een seksueel (gewelds)delict veroordeeld werden. Over een periode van 25 jaar gaan wij na of deze daders gerecidiveerd hebben, wat de aard van deze recidive was (zedendelicten of algemene delicten), over welke termijn deze recidive plaatsvond en of wij de recidive kunnen relateren aan persoonlijke factoren van de daders. Tenslotte vergelijken wij onze bevindingen met buitenlands onderzoek.

Onze analyses hebben vooral een beschrijvend en exploratief karakter. Het databestand dat wij gebruiken is pas zeer recent beschikbaar gekomen voor analyse. De resultaten die hier gepresenteerd worden, vormen dan ook pas de eerste uit een voorziene serie van studies en zijn geenszins uitputtend.

DATA EN METHODEN

Voor dit artikel analyseren we gegevens van alle 488 personen die in ons land in 1977 in eerste aanleg werden veroordeeld in een zaak die tenminste één seksueel delict bevatte. Deze groep noemen wij in het vervolg 'zedendaders'. Onze gegevens zijn afkomstig uit het grootschalige onderzoeksproject 'Criminele Carrières van Volwassenen' dat wordt uitgevoerd aan het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR). In dit project zijn justitiële- en achtergrondgegevens verzameld van 5.164 personen die in 1977 voor een misdrijf werden vervolgd. Het betreft hier dezelfde personen van wie de recidivekansen in de periode 1977-1983 zijn onderzocht in de studie van Van der Werff (1986) en Block en Van der Werff (1991). De onderzoekspersonen werden destijds geselecteerd door een representatieve steekproef te trekken van vier procent van alle misdrijfzaken die in 1977 in Nederland werden ingeschreven. Het aantal gevallen van rijden onder invloed in de populatie was dermate groot dat voor dit misdrijf is volstaan met een

steekproef van twee procent. Verder werden voor een aantal relatief weinig voorkomende misdrijven (moord, doodslag en zedendelicten) alle daders uit 1977 in de steekproef opgenomen. In die zin is onze onderzoeksgroep de populatie (of zo men wil een cohort) van alle in eerste aanleg voor een zedendelict veroordeelden in Nederland in 1977. Voor details over het project verwijzen wij naar Nieuwbeerta en Blokland (2003).

Recidivegegevens

Van de personen die in 1977 ingeschreven werden voor een seksueel delict en in eerste instantie ook voor dat delict veroordeeld werden, is begin 2003 met behulp van uittreksels uit het Algemeen Documentatieregister van de Justitiële Documentatiedienst (JDS) van het Ministerie van Justitie de complete criminele loopbaan in kaart gebracht. Het JDS bevat informatie over alle strafzaken die bij een parket in Nederland zijn ingeschreven. De JDS-uittreksels zijn ons in elektronische vorm beschikbaar gesteld*. De reguliere uittreksels werden aangevuld met informatie over strafzaken die als gevolg van verjaringstermijnen niet op de uittreksels vermeld worden.

Op deze wijze kon van de personen in de steekproef in de eerste plaats het criminele verleden van vóór 1977 in kaart worden gebracht, alsmede de aard van het in 1977 gepleegde misdrijf, de wijze van afdoening en de eventueel opgelegde sanctie. Verder zijn van de geselecteerde personen alle nieuw ingeschreven strafzaken tussen 1977 en 2002 geregistreerd. Dit betekent dat gegevens van de personen in de steekproef beschikbaar zijn over de ontwikkelingen in hun criminele gedrag over een periode van 25 jaar ná registratie in 1977. Gegeven het feit dat de gemiddelde leeftijd van de in 1977 ingeschreven personen destijds om en nabij de 30 jaar bedroeg, zijn voor de meeste personen in de steekproef gegevens bekend tot hun 55^e levensjaar en voor een deel zelfs tot later. Al met al een substantieel deel van hun criminele levensloop. Het gaat daarbij echter, misschien ten overvloede gezegd, om geregistreerde criminaliteit: bij seksuele delinquentie mag men verwachten dat een relatief groot deel verborgen blijft.

Analysemethoden

Wij beantwoorden de onderzoeksvragen met behulp van een aantal gewone frequentietellingen en kruistabellen. Voor de vragen naar recidivesnelheid gebruiken wij descriptieve *life tables*. Daarin wordt de 'overleving' afgebeeld, waarbij per jaar na het uitgangsdelict wordt weergegeven welk percentage van de personen die *at risk* waren nog niet gerecidiveerd heeft (dus als het ware 'overleefd' heeft). Bij die berekeningen houden wij rekening met sterfte en detentie.

RESULTATEN

Onze onderzoeksgroep betreft, zoals vermeld, een selectie uit een grotere steekproef van natuurlijke personen die in 1977 in contact kwam met justitie.

* Wij danken Rinus Pitstra, Anet Markvoort en Gerrit Weeink (JDS), Paul Smit en Mariska Brouwers (WODC) voor hun hulp bij het genereren en aanleveren van deze gegevens.

Aangezien het destijds gebruikte selectie criterium inhield dat de persoon voor tenminste één zedendelict veroordeeld moest zijn, zijn alle zedendaders dus ook veroordeeld naar aanleiding van hun inschrijving in 1977 voor een seksueel delict. De delicten die destijds waren meegenomen zijn de artikelen 239, 242, 244, 245, 246, 247 en 249 Wetboek van Strafrecht. Dat betekent dat we het verspreiden en/of vervaardigen van kinderporno en andere zedendelicten die geen geweldsdelict zijn, uitsluiten; exhibitionisme wordt wel meegenomen. De seksuele delicten in 1977 betroffen in 21 procent van de gevallen exhibitionisme (artikel 239), in 50 procent van de gevallen aanranding of verkrachting van een persoon boven de 16 (artikelen 242 en 246) en in 19 procent van de gevallen een ontuchtfeit (artikelen 244, 245, 247 en 249 Wetboek van Strafrecht). Het is technisch niet meer mogelijk om uit te splitsen naar de originele wetsartikelen waarvoor iemand veroordeeld was.

Een deel van de 488 zedendaders is hun criminele carrière met het zedendelict uit 1977 begonnen, 40 procent was echter al eerder met justitie in contact geweest. Voor diegenen die voor hun zedenveroordeling in 1977 ook andere feiten gepleegd hadden, was de eerste veroordeling voor 8 procent voor een niet-seksueel geweldsdelict, voor 37 procent voor een vermogensdelict, voor 8 procent voor vernieling en/of een openbare orde delict en voor nog eens 8 procent een verkeersdelict, 7 procent voor overige delicten. Voor 30 procent was het eerste delict een zedendelict, waarvan 14 procent voor schennis, 7 procent voor verkrachting of aanranding en 9 procent voor ontucht. In totaal hadden de 195 daders die eerder veroordeeld waren voor een delict 74 schennis veroordelingen opgelopen, 27 voor verkrachting/aanranding en 26 voor ontucht. Ter vergelijking: zij hadden in totaal 222 veroordelingen opgelopen voor een vermogensdelict en 45 voor een niet seksueel geweldsdelict.

De daders van de zedendelicten in onze steekproef waren in 1977 gemiddeld 29 jaar en 11 maanden oud, een niet-significant verschil met de andere daders in het grotere bestand (27 jaar en 4 maanden). Van de 488 veroordeelde zedendaders kregen er 401 (82 procent) een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd. Bij de niet-zedendaders kreeg 70 procent van de veroordeelden een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd.

De gemiddelde lengte van die straf was voor de zedendaders 98 dagen en voor de niet-zedendaders 153 dagen; dit verschil is significant. Tegelijkertijd zien we dat de zedendaders een langere voorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd kregen (gemiddeld 40 dagen, voor de veroordeelde niet-zedendaders was dat 33); dit verschil is ook significant². Deze bevindingen combinerend zien we dus dat zedendaders in 1977, als zij schuldig worden bevonden, vaker een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd krijgen. Niet-zedendaders krijgen vaker een boete opgelegd: als hoofdstraf 58 procent van de niet-zedendaders, tegen 40 procent van de zedendaders.

Vrij vertaald zou men kunnen zeggen dat zedendaders in vergelijking tot niet-zedendaders vaker een kortere onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd krijgen met een langer voorwaardelijk deel.

² Mann Whitney U test ($p < .001$ in beide gevallen).

Recidive procentueel

Om de centrale vragen van dit artikel te bespreken rapporteren wij algemene en zedenrecidive, alsmede factoren waarmee deze recidive deels verklaard zou kunnen worden. Bij de bespreking van de bevindingen is telkens rekening gehouden met 'expositie', dat wil zeggen de tijd dat een dader van een zedendelict in 1977 niet kon recidiveren omdat hij gedetineerd was. Voor de onvoorwaardelijk gestraften is daartoe van de 'bruto' recidivetermijn de onvoorwaardelijke gevangenisstraf, verminderd met vervroegde invrijheidsstelling, afgetrokken³. Ook hebben wij gecorrigeerd voor het overlijden van daders⁴.

In de onderzoeksperiode van 25 jaar recidiveren 346 van de 488 zedendaders, een percentage van 71 (zie tabel 1). Bij ruim driekwart van deze 71 procent betreft het eerste recidivedelict een niet-zedendelict: voornamelijk vermogensdelicten (24 procent), verkeersdelicten (19 procent), delicten uit overige wetten (12 procent), geweld (10 procent) en vernieling en openbare orde (9 procent). Opvallend bij deze niet-zedenrecidive is het grote aandeel niet-commune criminaliteit (delicten die niet in het Wetboek van Strafrecht maar in andere wetboeken staan). Bij krap een kwart van de recidivisten, 82 daders, was het eerste recidivedelict een zedendelict, ongeveer gelijk verdeeld over schennis, verkrachting/aanranding en ontucht⁵. In de loop der jaren volgt voor nog eens 60 daders, die dus eerder naar een niet-zedenfeit gerecidiveerd hadden, alsnog recidive naar een zedendelict. Daarmee komt de zedenrecidive over 25 jaar op 142, dat is 29 procent van de oorspronkelijke groep van 488 zedendaders. De verdeling over de typen zedendelicten is voor deze 142 daders 30 procent schennis, 39 procent verkrachting/aanranding en 30 procent ontucht.

De algemene recidive is dus het hoogst bij de verkrachters/aanranders (76 procent) en lager bij de exhibitionisten (65 procent) en ontuchtplegers (66 procent). De uiteindelijke zedenrecidive is het hoogst bij de exhibitionisten (40 procent), het laagst bij de verkrachters/aanranders (24 procent). De ontuchtplegers zitten daar met 28 procent iets boven.

Uit tabel 2 blijkt een redelijk hoge mate van specialisatie, als we kijken naar het type zedendelict waarnaar de drie onderscheiden typen daders recidiveren. Van de schennisplegers blijft in het geval van zedenrecidive 68 procent bij het oorspronkelijke delict, van de verkrachters/aanranders en de ontuchtplegers 73 procent. De exhibitionisten zijn relatief het minst 'delicttype'-vast.

³ Voor 10 tbr-gestrafden hebben wij een dergelijke correctie niet toegepast omdat niet bekend is hoelang zij ter beschikking gesteld zijn geweest. Hetzelfde geldt voor nog eens 10 daders die in een psychiatrische inrichting zijn opgenomen. Vergelijkbare beperkingen gelden als daders naar het buitenland verhuisd zijn of anderszins niet *at risk* zijn om delicten te plegen. Hoewel wij op moment van schrijven nog niet alle informatie hebben om voor dit soort effecten correcties toe te passen, verwachten wij dat een eventuele vertekening van de resultaten gering is. Wij onderschatten in onze analyses de gemiddelde recidivesnelheid mogelijk iets.

⁴ Van 34 van de 488 personen weten wij dat zij in de onderzoeksperiode zijn overleden.

⁵ Meer precies gedefinieerd: aangezien we iedere zaak waarin een veroordeling voor een zedenfeit voorkwam als zedenzaak beschouwd hebben, recidiveerden deze daders naar tenminste één zedenfeit.

Tabel 1: Recidive per type zedendelict in 1997 (aantallen tussen haakjes)

	Type zedendelinquent in 1977			
	Exhibitionist	Verkrachter/ aanrander	Ontuchtpleger	Totaal
Recidive percentages:	(n=103)	(n=242)	(n=143)	(n=488)
algemene recidive	65% (68)	76% (183)	66% (95)	71% (346)
1 ^e recidive zeden	27% (28)	13% (31)	16% (23)	23% (82)
uiteindelijke zedenrecidive	40% (43)	24% (59)	28% (40)	29% (142)

Tabel 2: Aard zedenrecidive naar type zedendelict in 1977 (aantallen tussen haakjes)

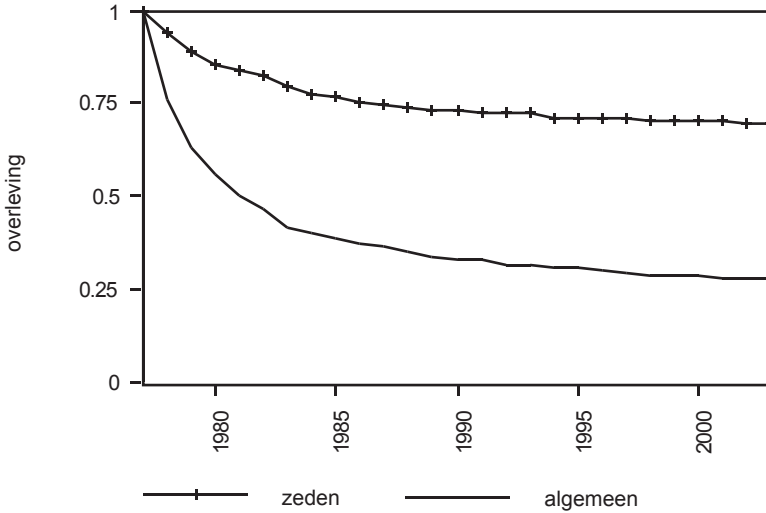
Zedenrecidive naar:	Type zedendelinquent in 1977			
	Exhibitionist	Verkrachter/ aanrander	Ontuchtpleger	Totaal
Exhibitionisme	68% (29)	15% (9)	12% (5)	30% (43)
Verkrachting/aanranding	16% (7)	73% (43)	15% (6)	40% (56)
Ontucht	16% (7)	12% (7)	73% (29)	30% (43)
Totaal	100% (43)	100% (59)	100% (40)	100% (142)

Recidive snelheid

Een volgende vraag is op welke termijn de recidive plaatsvond. In figuur 1 is de 'overleving' (d.w.z. de kans dat daders (nog) niet gerecidiveerd hebben) afgezet tegen de tijd, voor zowel algemene recidive als zedenrecidive. We zien we dat 71 procent van de zedendaders uiteindelijk in 2002 opnieuw een delict heeft gepleegd, terwijl 29 procent niet heeft gerecidiveerd (en het dus heeft 'overleefd'). Verder zien we dat 29 procent van de zedendaders uiteindelijk met een zedendelict heeft gerecidiveerd, terwijl 71 procent dat niet heeft gedaan (en de zedenrecidive dus heeft 'overleefd'). De figuur laat ook zien dat de curve voor algemene recidive tamelijk steil is, hetgeen betekent dat diegenen die recidiveren dat tamelijk snel doen: binnen 2 jaar heeft de helft van de personen die uiteindelijk zal recidiveren dat al gedaan; bij 90 procent van de personen die uiteindelijk zullen recidiveren heeft de recidive na 10 jaar plaatsgevonden. Voor zedenrecidive is de snelheid lager, maar ook hier heeft gemiddeld na 3 jaar de helft van de uiteindelijke zedenrecidivisten gerecidiveerd. Na 10 jaar heeft 86 procent van de zedenrecidivisten die uiteindelijk in de periode tot 2003 zal recidiveren de recidive achter de rug. Eén en ander betekent dat zedenrecidive ook na (zeer) lange tijd nog kan voorkomen, zoals ook in buitenlands onderzoek werd gerapporteerd (zie o.a. Prentky e.a., 1997).

In Figuur 2 zien we de overleving van respectievelijk de schennisplegers, de verkrachters/aanranders en de ontuchtplegers. De bovenste drie lijnen zijn die van de zedenrecidive; de drie onderste geven de algemene recidive weer. Wat opvalt is dat de verkrachters/aanranders de steilste vervalcurve hebben als het gaat om algemene recidive en de vlakste als het gaat om zedenrecidive. Als verklaring hiervoor zou men kunnen postuleren dat zij mogelijk meer actieve *allround* daders van allerlei delicten zijn, waaronder ook zedendelicten,

Figuur 1: Kans op 'overleven' van zedendaders

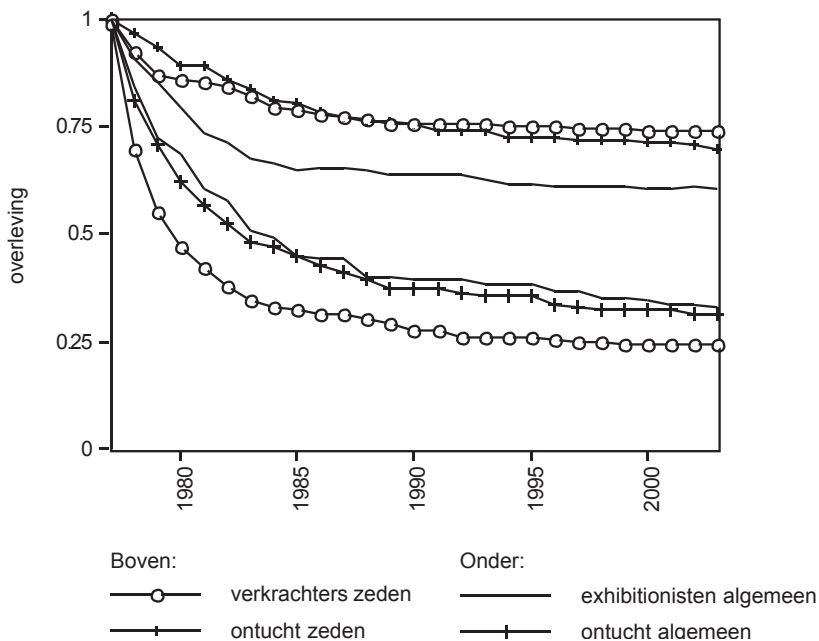
maar dat zij zich op zedendelicten niet specialiseren. Wij zagen al eerder dat verkrachters, als zij recidiveren naar een zedendelict, zich specialiseren in de zin dat zij dan het vaakst recidiveren naar een verkrachting/aanranding.

Ten tweede valt op dat de vervalcurve voor algemene recidive voor de ontucht en schennisplegers vrijwel gelijk loopt. Kennelijk lijken deze daders dus erg op elkaar in termen van algemene recidive.

Opvallend is ook dat de zedenrecidive van de ontuchtplegers aanvankelijk gering is, maar het langste doorstijgt. Het duurt meer dan 6 jaar voordat de helft van de ontuchtplegers die uiteindelijk zullen recidiveren dat gedaan heeft. Na 16 jaar heeft 90 procent van de personen die uiteindelijk zal recidiveren dat gedaan. Kennelijk blijft aanvankelijk de zedenrecidive bij ontuchtplegers vrij gering, maar na een in verhouding tot de andere subtypen zedendaders lange periode kan recidive alsnog optreden. Bekend is dat onder incestplegers soms een generatie voorbijgaat (de 'incestopa's') voordat de incest zich herhaalt; mogelijk is een deel van dit trage doorstijgen van de recidive hieraan debet.

Wij hebben een aantal exploratieve analyses verricht om te bezien of de recidivesnelheid samenhangt met andere kenmerken van de daders. De leeftijd waarop de eerste veroordeling plaatsvond, blijkt een positieve relatie te hebben met de algemene recidivesnelheid: hoe jonger de eerste veroordeling plaatsvond, hoe korter de tijd tussen het uitgangsdelict en de eerste daaropvolgende veroordeling ($r = .172$, $p = .001$); dit verband is wel significant maar niet erg sterk. Voor geen enkele andere variabele vonden wij een relatie met recidivesnelheid, zowel algemene recidive als zedenrecidive. Opmerkelijk is dus dat dit verband alleen houdt voor de algemene recidive en niet voor de zedenrecidive. Zedenrecidive hangt dus niet samen met algemeen relevante kenmerken van de daders als startleeftijd, aantallen eerdere veroordelingen, enzovoort. Sothill e.a. (2000) rapporteerden vergelijkbare bevindingen.

Figuur 2: Overleving subtypen zedendaders

DISCUSSIE

In dit artikel presenteren we algemene en specifieke Nederlandse recidivecijfers voor zedendaders over een lange periode. Eerdere onderzoeken in ons land beperkten zich tot het bestuderen van recidive van specifieke groepen zedendelinquenten (bijv. tbs-ers) of relatief korte perioden. Deze lacune in het onderzoek was des te opvallend aangezien in andere landen wel langdurige prospectieve recidivestudies onder zedendaders waren gedaan.

Onze resultaten lijken op die uit buitenlands onderzoek. Wij hebben een iets hoger algemeen recidivepercentage dan de studie van Hanson en Bussière (1998). Onze bevindingen lijken ook op die van Soothill e.a. (2002) in de zin dat algemene en zedenrecidive separate processen lijken, die met verschillende kenmerken van de daders samenhangen. Opvallend is, dat in ons onderzoek zedenrecidive met geen enkel beschikbaar kenmerk van de daders gerelateerd kon worden. Mogelijk is dit veroorzaakt door onze vrij grove categorieën zedendaders. Zo bevat de categorie ontuchtplegers naast daders van extrafamiliaire pedoseksuele delicten ook een aantal 'incestopa's', die naar verwachting een heel andere *drive* en ook een heel ander recidivepatroon hebben. Ook is het niet ondenkbaar dat zich onder veroordelingen volgens algemene artikelen voor verkrachting ook dit soort pedoseksuele delicten bevinden. Hoewel de schennisplegers iets vaker naar een 'zwaarder' zedendelict recidiveerden, zijn de verschillen minimaal. Onze bevindingen wijzen dus niet in de richting van een progressief recidivepatroon voor exhibitionisten, zoals nog wel eens wordt verondersteld.

We hebben al aangegeven dat de gebruikte onderzoeksgegevens pas zeer recent beschikbaar zijn gekomen, zodat de analyses in dit artikel vooral beschrijvend en exploratief zijn. In toekomstig onderzoek zal dan ook diepgaander worden gezocht naar verklaringen van verschillen tussen zedendaders in recidivekansen en recidivesnelheid. Hierbij is het van belang om bij de toetsing van verschillen tussen (de drie subgroepen) zedendaders rekening te houden met verschillen in leeftijdsopbouw. Zo zijn de verkrachters/aanranders relatief jonger, wat mede een effect kan hebben op hun hogere recidivekansen. Daarnaast zullen wij in vervolgstudies meer gedetailleerde en genuanceerde multivariate analyses verrichten. Verder zijn vele andere onderzoeksvragen in dit artikel nog niet aan bod geweest, waaronder niet in het minst vragen naar delinquente activiteiten van de 488 zedendaders, na het eerste recidivedelict. Ook deze vragen zullen we in toekomstig onderzoek aan de orde stellen en beantwoorden.

LITERATUUR

- Hendriks, J., C.C.J.H. Bijleveld & M. Muizer (2002) 'Jeugdige zedendelinquenten: misbruikers van leeftijdsgenoten geconstrasteerd met misbruikers van kinderen', *Delikt & Delinkwent*, 32: 489-506.
- Block, C. R., & C. v.d. Werff (1991) *Initiation and continuation of a criminal career: Who are the most active and dangerous offenders in the Netherlands*, Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie, Onderzoek & Beleid, # 105.
- Dwyer, S.M. & D. Finstad (2003) *Twenty-three year follow-up study: sexual problems, treatment issues and legal concerns*, http://www.aihus.org/telechargement/Dwyer_Sexo_43.pdf.
- Fisher, D. & G. Mair (1998) *A review of classification systems for sex offenders*, London: Home Office Research and Statistics Directorate, Research findings # 78.
- Gise, L.H. & P. Paddison (1988) 'Rape, sexual abuse, and its victims', *The Violent Patient*, 11: 629-648.
- Hanson, R.K. & M.T. Bussière, (1998) 'Predicting relapse: a meta-analysis of sexual offender recidivism studies', *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 66, 348-362.
- Knight, R. & R. Prentky (1990) 'Classifying sexual offenders: The development and corroboration of taxonomic models', in: W. Marshall, D. Laws & H. Barbaree (Eds.) *Handbook of sexual assault*, New York: Plenum Press.
- Koss, M.P. (1993) 'Detecting the scope of rape: A review of prevalence research methods', *Journal of Interpersonal Violence*, 8: 198-222.
- Leuw, E. (1999) *Recidive na de tbs. Patronen, trends en processen en de inschatting van gevaar*, Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie, Onderzoek & Beleid, # 182.
- Lisak, D. & P.M. Miller (2002) 'Repeat rape and multiple offending among undetected rapists', *Violence and Victims*, 17: 73-84.
- Nieuwbeerta P., & A. Blokland (2003) *Criminal careers of Adult Dutch Offenders: Codebook and documentation*, Leiden: NSCR.
- Post, L.A., N.J. Mezey, C. Maxwell & W.N. Wibert (2002) 'The rape tax. Tangible and intangible costs of sexual violence', *Journal of Interpersonal Violence*, 17: 773-382.
- Prentky, R.A., A.F.S. Lee, R.A. Knight & D. Cerce (1997) 'Recidivism rates among child molesters and rapists: a methodological analysis', *Law and Human Behaviour*, 21: 635-659.
- Soothill, K., B. Francis, B. Sanderson & E. Ackerley (2000) 'Sex offenders: specialists, generalists – or both? A 32-year criminological study', *British Journal of Criminology*, 40: 56-67.
- Vogel, V. de & C. de Ruiter (2003) 'Recidive bij behandelde seksuele delinquenten', *Tijdschrift voor Criminologie*, 45 (4): 379-391.
- Werff, C. v. d. (1986) *Recidive 1977; Recidivecijfers van in 1977 wegens misdrijf veroordeelden en niet-vervolgden*, Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie, Onderzoek & Beleid, # 67.